

- 10 ejusdem, de adoratione Dei patris per Jesum Christum. 1708
- 12 Joh. Schmidij conformitas Ecclesie Evangelicæ
Lutheranæ et apostolicæ. 1724
- 13 Christ. Fried. Boerner de colloquio Augustano
Lutheri. 1722
- 14 Joh. Gerhard Sammii Evangelij 1635
- 15 Wilh. Janus de Liturgiis orientalibus. 1729
- 16 Gottl. Wernsdorff oratio. 1729
- 17 Christ. Matth. Pfaffij Diss. de successione Episcopatus
in Parnazium. 1720
- 18 ejusdem, animadversiones Historico-theologicæ
in Parnazium. 1722
- 19 Gottl. Wernsdorff de prudentia in
cautionibus Ecclesiasticis. 1723
- 20 Mart. Chladenij programma 1723
- 21 Gottl. Wernsdorff de verba Dei Scripto.
1721
- 22 ejusdem, quod absolutio Minister Ecclesie
non sit mere declarativa. 1706
- 23 Georg. Frid. Schroerer programma 1716
- 24 Joh. Frid. Wucherer de harmonia corporis
et mentis Humani. 1724
- 25 Jesaid Frid. Weissenborn jactantia Romanæ
Ecclesie
- 26 Gottlieb Stolle de necessitate et efficacia
precorum. 1713
- 27 Joh. Franc. Rüdigeri programma 1728
- 28 Joh. Schmidij de natura fidei. 1725

- ²⁹
~~28~~ ejusdem Dissertatio de jure Zelotarum
 in gente Hebraea 1720
³⁰
~~28~~ Joh. Franc. Paddens de Characteribus
 vere reformationis. 1717.
³¹
~~29~~ ejusdem, commentatio de fallibili
 infallibilitate pontificis Rom.
³²
~~30~~ ejusdem de Beatitudine in regno gratiae. 1725.
³³
~~31~~ ejusdem, de anima, sede peccati originalis
 principali 1718
³⁴
~~32~~ ejusdem, programma. 1710
³⁵
~~33~~ ejusdem assertio divinae providentiae
 circa Ecclesiae reformationem
 Beati Luth. 1717.
³⁶
~~34~~ ejusdem, de libertate cogitandi. 1715
³⁷
~~35~~ ejusdem, de statu Ecclesiarum
 apostolicarum. 1720
³⁸
~~36~~ Mich. Ferstius de peccato adver-
 sus spiritum S. 1707.
³⁹
~~37~~ ejusdem, de gloriosa filiorum Dei
 libertate. 1715.
⁴⁰
~~38~~ ejusdem, de Lutthero angelo per caelum
 volante. 1713.
⁴¹
~~39~~ ejusdem, de Spiritu S. ductu filiorum
 Dei. 1720
⁴²
~~40~~ ejusdem, de Decoro Civino. 1719

A. ET. 2.
OBSERVATIONES. PHILOLOGICAE.
DE,

GESTIS. PAVLI.
IN. VRBE. ATHENIENSIVM.

AD. ACT. XVII. COMM. XVI. AD. FIN.

QVAS. PERMITTENTE.

INCLVTO. PHILOSOPHORVM. COLLEGIO.

IN. ACADEMIA. LIPSIENSI.

PRAESIDE.

GOTTFRIDO. OLEARIO. P.P.

IN. AVDITORIO.

COLLEGII. MAIORIS.

PVBLICO. EXAMINI. EXPONET.

HERMANNVS. KVTEMAYER,

SVERINENSIS.

AD. D. XXIII. OCTOBR. A. clb lcc vi.

LIPSIÆ.

LITTERIS. ANDR. MART. SCHEDII.

D E

GESTIS PAVLI IN VRBE ATHENIENSIVM.

Postolum Paulum Athenis, pulcherri-
mo eiusmodi dramatis theatro, causam
Dei agentem, & sapientiam profanam
stolida praedicatione confundentem &
prostermentem, spectare animus est Spe-
ctabimus tamen quousque officii ratio
patitur, quae cum Philosophorum ca-
thedrae ista destinare iubeat, non tam
sublimi sapientiae diuinae, eiusque mysteriis, obuiis in ea cau-
sa vbique, eruendis vacabimus: quam philologicis quibusdam
obseruationibus, illa vterius rimaturis, operam nostram offe-
remus. Nec omnia hic coaceruare animus est, quae doctis in-
terpretibus iam pridem de eo argumento obseruata fuere.
Quid necesse enim sit non video, centies dicta iterum repetere
atque iterum, atque bonae fidei eo quaerere laudem, vt pa-
rentibus nostris dicta atque disputata vnice sequamur, propri-
amque inopiam nostram iuxta atque ignauiam immensa alle-
gationum probemus farragine: qua constet scilicet, nihil nos
dicere quod non dictum sit prius, nec esse quod vel scribamus
ipsi, vel dicamus, nisi alii ante nos dicenda scribendaue excogi-
tassent. Dubios interea relinquentes lectores an plane extin-
cta sit in nobis cogitandi facultas, & an aetas parentum, peior
autis semper, in progeniem tandem non sit desitura, in qua aegre
iudicandi facultatis inuenias vestigia, beata tantummodo Viris

A 2

claris

claris memoria relicta. Nec est profecto quod vel pulchro *antiquitatis* praetextu nostram ignauiam tueamur, vel *novationum* inuidioso nomine proscribamus bonorum virorum conatus, quibus proficere magis student atque magis in cognoscendis iis quoque, sine quibus diuina ista volumina penitus intelligi nequeunt. Laruae haec sunt & terculamenta pueris metuenda, non viris. Nihil *innouat*, qui antiquos mores, loquendi formas veteres, dogmata & opiniones longa obliuione sepultas, in memoriam hominibus reuocat, diuinis sensibus, siue eruendis primum, siue illustrandis accommodat, errores inueteratos expurgat. Imo *novitas* quoque, vt in fide rebusque ad eam spectantibus male merito audit, cum anathema iure dictum sit ei, qui aliud fundamentum, praeter id quod positum est, ponere cupiat: ita vbique tamen & in omnibus aliis rebus turpitudinis notam non meretur. Spiritus enim veritatis, pro sapientia sua *πολυπειρα*, & diuersitate donorum, imo & temporum ratione diuersa, quae diuersa veritatis tuendae argumenta exigunt atque instrumenta, prout varia extiterit hostium veritatis indoles, aliaeque sese obtulerint occasiones & circumstantiae, varie quoque in electis *σκησις*, suis operari potest. Quod vt omnis Ecclesiae loquitur historia, ita mirandum est atque dolendum, esse adhuc in ista litterarum & veritatis luce, qui egregie officio se putent defunctos, si *novitatis* iniusta nota, apud simpliciores, quicquid ignorant, damnauerint, taediosa Doctorum quibus aliter visum recensione instituta. Noueramus quid illi statuerent, Viri boni, neque si illos sequi consilium nobis fuisset, vt animum scribendo adiceremus, eorum tantum serinia compilaturis, opus erat. Non itaque quid maioribus nostris sit visum erat quaerendum, sed quae nobis in rebus plane innocuis aliter statuerendi rationes luppeterere potuerint. Quae omnia, vti apud prudentes & aequos rerum iudices iam dudum pro exploratis certisque maxime habentur, ita si vel centies ceteris occinantur, surdis

nar-

narrabimus fabulam. Sed iudicia quis curet quae iudicia non sunt? Nihil illa reformidantes igitur, quae nobis de loco *πράξα ποσὶ λυ.* quo Paulo apud Athenienses gesta exponuntur, in mentem venerint, fideliter exponemus, ab aliis obseruata non nisi ea admitturi, sine quibus nostris meditationibus nexus & claritas sua constare nequeat.

II. Tota igitur rerum a Paulo in vrbe Atheniensi gestarum Historia duobus capitibus continetur, quorum *primum* praedicationem Euangelii publice ab eo explicati continet, *alterum* apologiam qua apud Arcopagitas causam Euangelii defendit.

III. Quantam ad prius caput quo praedictio Apostoli continetur. Eo *primum* occasio morae quam Athenis Apostolus fecit, *inde* occasio praedicationis, *porro* ipsa praedictio, *post* natae ex ea controuersiae, ob oculos ponuntur.

IV. Occasio morae quam Paulus Athenis faciebat, verbis ^{ad comm.} continetur istis: *ἐν δὲ ταῖς ἀθήναις ἐκδεκόμενοι αὐτὸς (Σίλαν καὶ* XVI. *τιμόθειον) τῷ Παύλῳ.* ^{ΕΚΔΕΚΟΜΕ-} Nempe postquam Beroea excedere esset ^{NOT} coactus, nouos tumultus cientibus Iudaeis Thessalonicensibus, ^{αὐτὸς τῷ} Corinthum iter meditabatur, cuius tamen socios sibi Silam & ^{Παύλῳ.} Timotheum cupiebat esse. Qui cum Beroeae adhuc subsistere aliquantulum, ob necessitates Ecclesiae *νοσήτες*, cogentur, Paulo quoque, dum eos expectaret, apud Athenienses tantisper erat commorandum. Vnde & tempus, quo gesta haec sunt, manifestum est, quod in annum Christi *LVI* incidere fere, expensa serie rerum, in Actuum Apostolicorum historia expositarum, liquet: & hoc quoque constat, Apostolo, Athenas implere sermone gratiae, minime initio fuisse propositum, id tantum agentis, ut Beroeae per Athenas Corinthum iret. Diuino vero consilio subito ipsi obiectam esse occasionem, qua ad faciendum hic quoque Apostoli Gentium munus, sapientiamque mandanam impugnandam & reuincendam impelleretur.

ΚΑΤΕΙΔΩ-
ΑΟΝ.

V. Ecce enim *παρωζόντο τὸ πνεῦμα αὐτῆ ἐν αὐτῇ Θεωρίῃ*-
 τ. ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΝ *Ἰσαντὴν πόλιν*. Vbi primo rem excitantem habes,
 deinde *ὄρεμν* atque animum Viri Dei excitatum. Excitabat
 eum quod ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΝ videret Vrbein. Quae vero vis fit
 hoc loco eius vocis dissentire video viros summos Hugonem
 Grotium, & Isaacum Casaubonum. Illo vocem formatam ef-
 se existimante ad imitationem vocis *κατάθεσ*, quam *Deo obnox-
 ium* eiusque *cultui addictum* notare Pollux docet, Sophista anti-
 quus: Vt adeo ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΣ idem fit quod idolis eorumque cul-
 tui deditus. Hoc contra ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΝ dici affirmante ea forma,
 qua Graecis *κατάδενδρα* dicuntur loci, vbi multae sunt arbores,
κατάδρυμι loci syluosi: vt ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΣ *πόλις* proinde vrbs fit, in
 qua magna fit idolorum, hoc est, statuarum, quibus Dii Deaeue
 atque Heroes repraesentantur, copia. De quosi mihi dicenda
 sententia fit dissensu, in Casauboni partes animum magis mihi
 propendere fatendum erit. Idolis nempe deditas, vt omnem
 orbem gentilem, ita Athenas quoque nouerat Paulus, nec vlla
 in eo peculiaris animum eius excitandi occasio. Atqui
 ipse inferius *Θεωρίαν* istam, qua excitatus fuit ad *σεβάσματα*
 eorum, hoc est idola & aras pertinuisse videtur innuere. Tan-
 tamque fuisse apud Athenienses statuarum atque ararum copi-
 am, quantam in alio Graecarum oppido nullo, vt adeo elegan-
 tissime ΚΑΤΕΙΔΩΛΟΣ idolis *quasi consita & referta* dicatur, idque
 in ea tanquam res plane singularis merito obseruetur, affatim
 loquuntur monumenta vetera. Suffecerit vel solum Pausaniam
 in Atticis consuluisse, & ex recentioribus Joann. Meursium in
 Athenis Atticis, vt doctos ad hunc locum interpretes, Erasimum,
 Bezam, Pricaeum, Hammondum, ipsumque Grotium nunc tace-
 am, a quibus eam in rem obseruata recoquere nolim.

ΠΑΡΩΤΥΝΕ-
ΤΟ.

VI. Hac itaque re tam singulari, atque in aliis Graeciae ciui-
 tatibus haut obseruata ΠΑΡΩΤΥΝΕΤΟ Pauli animus. Cuius phra-
 seos, scriptoribus sacris non infrequentis, vim iam obseruarunt
 viri

viri docti, quae ista est, vt animum ad aliquid faciendum quasi acui notet. Vsum eius apud Philostratum in simili plane negotio praeterire non possum: Vbi Menippum populi Romani de- L. IV. c. 6.
 mentia ΠΑΡΟΞΤΟΜΕΝΟΝ, ab Apollonio coercitum dicit, ne cum vitae periculo contra seruiles animas & tyrannum illis dominantem baccharetur. En ipsa verba: *ἐ τὸν μένιππον ΠΑΡΟΞΤΟΜΕΝΟΝ ὑπὸ τῶν τοῖστων ἰσωφρονίῃ τε καὶ κατῴχῃ, &c.*

VII. At nihil κατῴχε diuinitus incitatum Pauli animum, quem ista occasione accentum Euangelium liberrime praedicasse sacer Historicus narrat. Et formam autem praedicationis, & locum, & auditores, & tempus diligenter indicat.

VIII. Formam quidem in genere tradit, eamque exter- ad comm.
 nam hoc locotantum, voce ΔΙΕΛΕΓΕΤΟ. Eam autem tenendum, XVII.
 propriam atque solennem esse in huiusmodi negotio. Notae ΔΙΕΛΕΓΕΤΟ.
 nempe Philosophorum & Sophistarum διαλέξεις, vtque ab ἐπιδείξῃσι & μελέταις, quas λόγῃς generatim appellant, differant. Nempe vt haec ad pompam & eloquentiae captandam laudem compositae sunt, ita διαλέξεις simpliciores dicuntur philosophorum discursus atque disputationes, quibus veritas magis & demonstrandi vis quam ornatus orationis spectatur. Talesque διαλέξεις erant, quibus Philosophi omnes tum ad discipulos suos, tum ad alios, vbi philosophica argumenta tractarent, utebantur: estque perpetuus eius vocis apud Philostratum, ad designanda Apollonio ἰσπῆδασμένα, vsus. Atque eiusmodi sunt, quas hodiernum habemus Epicteti διαλέξεις, ab Arriano seruatas: & quibus nihil est tersius Maximi Syrii διαλέξεις, & orationis σαφηνεία & demonstrationis vi oppido commendabiles.

IX. Quae materia fuerit & argumentum διαλέξεων Pauli, hoc quidem loco praeteritur, sed post indicatur tamen, vbi iudicia hominum de iis exponuntur. Ibi enim χρεῖσθον καὶ ἀνάστασιν iis ἐναγγελίσασθαι memoratur. At cum ea de re obseruanda paulo

paulo arctius cum ceteris illius partis, ubi haec occurrunt, circumstantiis, coniuncta sint, tantisper eam tractationem liceat differre.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ.

VIII. Locus praedicationis appellatur ΣΥΝΑΓΩΓΗ καὶ ἀγορά. SYNAGOGAM locum sacris Iudaeorum, quae quidem extra templum obire liceret, destinatum fuisse minime est obscurum. Locum illum publicum fuisse apud Athenienses, pariter ac in aliis Graeciae ciuitatibus vix persuadere sibi patitur Vir doctus: non facile scilicet eos toleraturos existimans publica sacra, tantopere a moribus suis abludentia. Videbantur itaque illi priuatorum domus locum ΣΥΝΑΓΩΓΗ praebuisse: eiusque rei suspicionem aliquam faciebat, quod sub initium huius Capituli dicitur, Paulum εἰσελθεῖν εἰς ἡν ἡ ΣΥΝΑΓΩΓΗ. Quod certe loquendi genus indicare videatur, non fuisse statum aliquem & publicum illum locum. Sed eum ὡς ἔτυχεν electum fuisse, apud fratrum non neminem, cui esset opportunitas ad sacra haec obeunda: imo & mutata subinde fuisse haec loca. Sane antiquum illum morem esse videri, ut conuenirent Sabbatis in domibus Prophetarum ad sacra obeunda, idque ad oculum patere ex Sunamitidis historia, quam interrogat maritus, cur ea die ad Prophetam vadat, eum neque nouilunium sit neque sabbatum. Quod imitatos fuisse Iudaeos ἐν τῇ διασπορᾷ putabat, apud aliquem ex fratribus primae dignitatis συναγομένους. Indeque natas inter Christianos quoque τὰς κατ' ὄμιον ἐκκλησίας, quarum toties in epistolis Apostolorum mentio occurrat. Verum aliter mihi persuadet frequens adeo apud Graecos & Romanos *Proseucharum* mentio: quas licet vel maxime cum SYNAGOGIS idem semper haut fuisse Henrico Valesio concedamus, ratio tamen non patet, cur Graeci, qui Proseuchas Iudaeis concessere publicas, SYNAGOGAS negare debuerint. Certe in Halicarnassaeorum decreto manifeste Iudaeis libertas, quaecunque velint sacra in locis publicis obeundi, conceditur. Verba eius decreti, maxime cum in vul-

Vid. D. Leopardus Emend. L. III. c. 4. Le Monius ad V. S. p. 71. ad Euseb. 72.

ga-

gatis Iosephi editionibus non occurrant, ab Isaaco Vossio ex MS. publicata addemus: *δεδοχθαι ἡμῖν Ἰουδαίους τῆς Βαλουμένης, ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας τὰτε σάββατα ἀγειν, καὶ τὰ ἱερά συντελεῖν κατὰ τῆς Ἰουδαίας νόμους, καὶ τὰς προσευχὰς ποιῆσαι πρὸς τῇ θαλάσῃ κατὰ τὸ πατριον ἔθος.* Vbi manifeste publica sacra Iudaica conceduntur, & ad mare Oratoria, Sabbatis celebrandis. ceterisque sacris, quae in Synagogis obirentur, obeundis inferuentia, exstruere permittitur.

ad Cabull.
p. 313.

IX. Sed non in *Synagoga* tantum, verum etiam in *ΑΓΟΡΑΙ* *ΑΓΟΡΑΙ* Paulus Apostoli officio defunctus esse dicitur. Atque *ΑΓΟΡΑΝ* quidem *τόπον* esse *ἐνθα πικρῶσκειται τὰ ἄνια*, vt ex veteri Grammatico ad Aristophanis Acharnentes Grotius obseruauit, triuiale est. Cum *FORUM* autem plusquam vnum fuerit Athenis, Areopagiticum verbi causa, Hippodanium, iuxta cum alio quodam in Piraeo, aliud item in Ceramico, & illud denique quod in loco, qui Eretria dicitur, positum fuit, quodnam eorum hoc intelligendum sit loco discernendum. Areopagiticum intelligi non posse facile patet: illud enim iudiciis inferuebat, nec locus ibi erat vel philosophis vel Paulo ad populum confluentem verba faciendi: imo ad illud *FORUM* paulo post causam dicitur abductum esse Apostolum patet. Nec Piraei *FORA* hic iure quisquam intelligat, certe enim *ἐν τῷ ἄσει* gesta haec esse videntur, nec absolute *ΑΓΟΡΑ* dicta illa *FORA* vnquam, sed additum semper nomen, quo intelligeretur, quodnam designatum fuisset. *ΑΓΟΡΑ* vero absolute dicitur, quae in Ceramico erat. Sic enim Demosthenis statuam, quam in Ceramico positam memorat Pausanias, *ἐν τῇ ΑΓΟΡΑΙ* esse dicit, nulla alia re *Artic. c. 1.* addita, Plutarchus in vita eius. Et in decreto de ponenda Lycurgo statua apud Plutarchum eadem in *ΑΓΟΡΑ* ponenda esse dicitur, quam in Ceramico idem Pausanias fuisse dicit, *Taceo Pausan. l. c.* alia. At & in Eretria forum *ΑΓΟΡΑ* dictum absolute. Sic in *Artic. c. 17.* Atticis Pausanias *Misericordiae aram ἐν τῇ ΑΓΟΡΑΙ* commemorat,

B

rat,

rat, quam eo loco conspicuam constat fuisse. At id quidem non magnam difficultatem habet. Nempe ex Ceramico translata **ΑΓΡΑΝ** in Eretriam Imperatoris Augusti aevo iam fuisse, atque adeo ementium vendentiumque, aliaque eius generis negotia tractantium concursus, illa aetate, non in Ceramico, sed posteriore hoc loco celebratos fuisse luculentus autor est, qui Augusti aevo scripsit Strabo: *Ἐρετριέας δ' οἱ μὲν ἀπὸ μακίτης τῆς τετραφυλίας ἀποικιοῦσιν ἐστὶν ἐπ' Ἐρετρίας. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀθήνησιν Ἐρετρίας ἢ ὡς ἐστὶν ἡ ἈΓΡΑ.* Quem locum Homeri quoque respexit interpres ad Iliados **B**. Apostolus itaque noster qui Claudio imperante Atheniensibus *ἐν τῇ ἈΓΡΑ* Evangelium annunciauit, in hoc ipso in Eretria **FORO** suo munere defunctus fuerit. Opportunum autem valde quod Io. Meursius in Diss. de Ceramico Gemino obseruat: Illud **FORUM** fuisse ante *τοὺν ποικίλιν*, in qua Stoicos *διαλέξαι* suas obiisse notum, nomen ab ea etiam indeptos. Hinc enim egregie illustratur, quod docente Apostolo Stoicos adcurrisset, cumque eo disputasse refert Lucas nosster. Hanc ipsam autem coniecturam, quod hoc **FORUM** ante *porticum* illam fuerit, eo firmat vir doctus, quod Pausanias in descriptione sua Athenarum, **FORUM** urbis, quod extabat suo tempore, ibi memoret: quod idem fuisse cum eo quod sua aetate memorat Strabo, nulla est dubitandi causa, Pausaniam enim illo aetate esse inferiorem notum est. Observationem autem meretur, fuisse in illo **FORO** celebrem illam *ἐλευθ. e. misericordiae, aram*, de qua fufius loco allegato Meursius, inde ab Heraclicidarum aevo veri throni gratiae atque misericordiae symbolum quasi, *ἐν πληρώματι τῶν χρόνων* in hoc loco Atheniensibus proponendi.

ΠΑΣΑΝ ΗΜΕΡΑΝ. **X.** Tempus docendi **ΠΑΣΑΝ ΗΜΕΡΑΝ** dicit sacer Historicus: & in **FORO** quidem matutinis horis officio defunctum Apostolum esse non difficile est colligere. Nempe tempus eum, quo maximi fierent ad forum concursus obseruasse, dubitari non potest,

est. Quod illud fuisse, quod ab hora matutina nona vel decima vsque ad meridiem effluit, ita est certum, vt familiarissimo Graecorum stylo tempus illud, intra horam nonam decimamue & duodecimam phrasi *πληθύνεισιν ἡσπέρης* designetur. Exempla prostant passim; Suidae interea nobis locus sufficiat: *περὶ πληθύνεισιν ἡσπέρης* ἡσπέρης ἡσπέρης τετάρτην καὶ πέμπτην καὶ ἕκτην. Est autem quarta, quinta & sexta hora in die naturali, qualem habebant Athenienses, decima, vndecima atque duodecima in die artificiali, qua nos utimur. Alibi tamen *πληθύνεισιν ἡσπέρης* ab ἡσπέρη inde *τετάρτη* hoc est nona matutina inchoari dicit.

V. πλ. α' γ.

XI. Ad Auditores pergimus Apostoli, qui in Synagoga erant *οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Σεβομένοι* In foro πάντες οἱ παραλυγχανόντες. Atque de Iudaeis in Synagoga, & obuiis quibusuis in foro nihil est, quod moneamus. *Σεβομένοι* in Synagoga, Iudaeis opponi, si vlllo alio loco, isto quem praec manibus habemus, maxime manifestum est. Vt profelytos portae intelligi non dubitem, qui abiurata idololatria & morum impuritate, ad Synagogam quidem admittebantur, peculiarem, vt videtur, locum occupantes, sicuti in templo atrium gentium occupabant; circumcissionem tamen cum omni illo ceremoniarum cultu non admiserant, & proinde, cum Iudaei non essent toti, ἔθνηες saepe in monumentis N. T. vocantur: *חסידי מארומות*, quod nihil aliud est quam *Σεβομένοι ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων*, vocari ait doctissimus Maiemonides. Verum ea de re diligenter inprimis egit nuper Petrus Iuricus in Historia dogmatum & rituum Ecclesiasticorum, atque inde multum Ecclesiae nascentibus rebus lucis attulit.

Tr. Melakim
c. 90.
p. l. c. 6. & 7.

XII. Sed ecce vix nata veritas, iam hostibus suis patet, contra eos ab Apostolo defendenda: Controuersiam istam delineans & aduersarios nobis sistit sacer Historicus, & modum disputandi, & occasionem a fundamentum, quo eorum ex parte disputatio nitebatur. Aduersarios exhibent verba ista; *τινὲς δὲ Ἰουδαῖοι καὶ ἑλληνιστικῶν*

ad Comm.
XVIII.
ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ
ΟΙ ΚΑΙ
ΣΤΟΙΚΟΙ.

τῶν ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ & ΣΤΟΙΚΩΝ Φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. Nempe EPICUREI iuxta cum Cyrenaicis vitae huius commodis magis quam vlla alia Philosophorum secta intenti, in foro frequentes; STOICI ex vicina, vt §. IX. ostensum est, porticu aduolantes, atque pro factu suo aegre ferentes circulos suos turbari, adproperebant statim, de noua Apostoli philosophia inaudientes, eumque hostiliter sunt aggressi: haec vis enim est verbi συνέβαλλον, ex vltu Graecorum. Nec alias mirum homines sublimioribus de Deo atque anima notionibus, parum assuefactos, eas enim vagas valde atque obscuras habebant STOICI, nullas pene EPICUREI, imprimis doctrinae Apostoli, quae tota illis absoluebatur fuisse infensos. Hinc nulla hic Platoniorum, quorum vnice fere ea aetate iuxta cum Epicurea & Stoica floruit secta, mentio habetur. Eorum enim, ex Pythagorae schola deriuatae, doctrinae adeo, magnam partem, cum doctrina Pauli amice conspirabant, vel saltem ei non repugnabant directe, vt plurimos ex illa schola ad Ecclesiam transiisse, ex monumentis antiquis exploratisimum sit iis, qui diligentius ea versantur. Et certe si vlla alia schola magnam agnouit partem atque amplexa est eorum, quae haec ex parte tenenda sunt, amplexam istam esse, nuperrime post alios erudite & luculenter ostendit Andreas Dacierius, vir clarissimus, in praefatione, Dialogis quibusdam Platonis in vernaculum sermonem a se conuersis, itemque in alia vitae Pythagorae a se consignatae, praemissa.

ΣΠΕΡΜΟ-
ΛΟΓΟΣ.

XIII. Modus disputandi ille est, qui solet esse hominum peruerforum, vim veritatis sentientium, eique nequicquam studentium refragari. Conuiciantur: criminantur: eo tendentes scilicet, vt brachio seculari finiant controuersias, quas ratione non poterant finire. Conuiciantur: τὴν θέλω ὁ ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΣ ἐν τῷ λόγῳ; Vbi malim ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΝ ex Suida interpretari, cuius miror plane hic nullam a Viris doctis rationem habitam esse, eruditas fateor, sed minus rei praesenti accomodatatas explicationes hic ex parte secutis. Nempe ille inter
alia

alia ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΝ, ἐυελέγον interpretatur, & ἀνεπίκουρον. Qui scilicet multos & prolixos, quasi sementem faciens, ἀφθόνως spargat sermones, sine iudicio & delectu, vt solent, qui femina manu spargunt, facere. Quo Hesychii quoque pertinet explicatio, qui ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΝ φλύαρον interpretatur, & Glossae antiquae, quae verbum ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΕΙΝ vertit *fundicare*. Nempe copiosus in dicendo Paulus, vnde Lystrensibus Mercurii nomine plenus videbatur. Cumque ea esset in verbis & sententibus eius sublimitas, quae hominum ψυχῶν longissime excederet intelligentiam, ὅσα μὲν ἐν οἴδασι βλοσφημῶντις ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΝ appellat, cuius oratio λόγῳ erat καὶ σοφίᾳ. Sane quae de auicula ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΩI Grammatici habent, & alia quaedam eius generis, ad praefens negotium saltem minus apte accommodari putem. At id praeterea imprimis erat obseruandum, ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΥ titulum peculiarem *circulatoribus* fuisse, qui certis Deorum, Isis, Anubis, Cereris, Bacchi circumlatis simulacris, pasci se ab iis dicebant, aliaque mira deblaterabant, ἐυφρόνης καὶ ἀερίτως: Vnde:

Foeda Linguae probra circulatoris

dicta Martiali. Insignis de illis locus Philostrati nostri in quinto de vita Apollonii καὶ μὴν καὶ ΣΠΕΡΜΟΛΟΓΟΥΣΙΝ ἔνιοι τῶν ἀνδρῶν, πῶν, ἐξαψάμενοι τι Δήμητρος ἢ Διονύσου ἄγαλμα, καὶ τρεῖς θεοὶ φασιν ὑπὸ τῶν θεῶν εἰς φέρον. Atqui SCURRAS AGUNT nonnulli, *suspensam gestantes Cereris vel Bacchi icunculum, alique se aiunt a Diis, quos gestant.* Eisdem Plutarchus, τὸ ἀγρευτικόν, our Pyth, non vocat; καὶ ἀγορεύον, καὶ περὶ τὰ μητρῶα καὶ σεράπεια βαιμόλοχον καὶ redd, orac. πλανώμενον γένος. *Circulatorium* ἔσ' *circumforaneum hominum genus, ἔσ' Cereris Serapidisque occupatum aediculis, scurrile ἔσ' vagabundum,* τὸ γένος τὸ περὶ μητρῶα καὶ σεράπεια. Interpretatum sum *circu aediculas Cereris occupatum* &c. Nempe ἀνάψασι Deorum huiusmodi icunculas solebant, aediculis inclusas, qualibus *Sanctissimum*, quod vocant, in Romana Ecclesia includi solet,

ut notum. De Templis hinc horum numinum minime ista accipienda, quae in foris & circis ubique obuia non erant. Ipsosque praeterea hos Deos circumgestasse *Scurras* illos ex Philostrato patet. Apostolum itaque nostrum ΣΠΕΡΜΟΔΟΡΟΝ appellantes, ex illo *Scurrarum* & circulatorum genere esse calumniantur.

ΗΣΟΥΣ Α-
ΝΑΣΤΑΣΙΣ.

XIV. At conuictis non contenti criminantur insuper, ΕΞΕΝΩΝ ΔΑΙΜΟΝΙΩΝ *δική καταγγελίους είναι.* Quod vulgo vertunt *nouorum Deorum vel Dæmoniorum esse videtur annunciator.* Atque inde factum, ut sequentia verba quibus occasio huius criminatiois exponitur: ὅτι τὸν ΙΗΣΟΥΣ καὶ τὴν ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ αὐτοῖς εὐηγγελίζετο, ita acceperint, quasi Athenienses *Iesum & Anastasin* ab Apostolo nominari audientes, Deum Deamue illa putaverint, nouaque numina adeo, ab eo Athenis obtrudenda, Sensitita primus quod nouerim Ioannes Chrysostomus: καὶ γὰρ, inquit, τὴν ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ θεὸν τινα εἶναι ἐνόμιζον, ἅτε εἰωθότας καὶ θεοσεβείαν. Quam sententiam multo eruditionis apparatu illustrare atque ornare conatus Alexander Morus fuit, multa de foemineis numinibus & Hermaphroditis Deis colligens, quibus alia plura addere potuisset tamen, Orphicum verbi causa istud apud Proclum

ad Platon.
Tim. p. 97.

Ζεὺς ἀρσεν γένετο Ζεὺς ἀμφοτέρως ἐπλήρη Νύμφη.

Strom. V. p.
608.

nos. in 7
1. 1. 1. 1. 1.

quo & Clementis Alexandrini locus pertinet, Iouem in Orphicis *μητροπάτορα* appellari ob virtutem *παντογενέθλην* obseruantis. Cui simile est quod Damascius ἀρρενόθλητον Iouem Orphico dictum ait *πρὸς εὐδειξὴν τῆς πάντων γεννητικῆς ἰστίας.* Quodque Valerius Soranus apud Varronem de eo habet:

L. III [c. 10.

Progenitor, Genitrixque Deum, Deus vnus & omnis.

Nec larchae, Indo Philolopho, apud Philostratum dicta praetereunda: Vbi de *κασμῷ* philosophatus, cuius partes *Φυσιολογία το θεολογικῆν* Deorum personis schematibusque variis repraesentat, ἀμφοῖν αὐτὸν φύσεων esse dicit, αὐτὸν γὰρ αὐτῶ ζυγγνώμην

109

νον τὰ μητρὸς τε καὶ πατρὸς εἰς τὴν ζωογονίαν παράττει. Vt alia eius generis taceamus, quibus cum Moro confirmare poteramus Chrysofotomo dicta de Deabus foeminis; inter quas Pauli Anastasin quoque referre, ex sententia eius, Athenienses imprudentiores voluerint. Henrico Hammondo etiam ea non displicuit sententia. Verosimillimam enim dicit illam futuram, si repetamus quod Pausaniae dictum; Athenienses aras statuisse pudori, famae, & desiderio: vnde facile in eam sententiam potuerint induci, Paulum nouam Deam, *seditionem* nempe vel *belium*, hoc enim voce *ἀναστάσις* notari posse) velle inuehere.

XV. At pace Virorum magnorum dictum sit, mihi quidem absona plane illa videtur sententia. Sane Heraclyto obscurius locutus sit Paulus oportet, si nomen *ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ* confingendi locum fecerint Atheniensibus eius sermones. Nec puto ipsissima verba praedicationis Pauli referre Lucam, sed eius summam duas istas voces *ΙΗΣΟΥ* καὶ *ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ* indicare, quarum sensus sit eum praedicasse *Ἰησοῦν ἀναστῆκότα Iesum resuscitatum*. Hoc enim caput doctrinae Apostolicae semper, vt Iesum praedicerent, qui mortuus est & resurrexit, vt adeo in diuulso nexu cohaerent praedicatio de Christo & resurrectione ex mortuis. Vnde & vere Paulus, cum in Iudaeorum synedrio sibi causa oranda esset, *περὶ ἐλπίδος*, inquit, καὶ *ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ* *περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως*. Nam quamuis primo intuitu non videatur Paulo de *ἐλπίδος* *καὶ ἀναστάσεως* praecipue mota controuersia esse; verissime tamen hoc dicere poterat, quoniam Iesum *ἀναστῆκότα* praedicauerat, cuius *ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ* resurrectionis omnium piorum vnicum fundamentum (vt in priore ad Corinthios epistola docetur) ab hostibus crucis Christi in dubium vocabatur, praecipuumque erat disputationis cum iisdem caput. Nam resurrectione concessa, cetera quoque, quae de diuina eius maiestate, virtute & operibus dicebantur, nullo negotio poterant probari. Firmat sententiam quoque nostram, quod inferius, vbi Paulus verba protulisset,

1. A. A. M. H. E.
A. M. H. E.

1. A. A. M. H. E.
A. A. M. H. E.

1. A. A. M. H. E.

p. 23. ΑΝΑΣΤΗΘΑΣ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, statim subiungatur, ἀκούσαντες δὲ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ νεκρῶν οἱ μὲν ἐχλεύαζον, &c. Cum itaque de IESU & ΑΝΑΣΤΑΣΕΙ in sensu diuiso locutus non fuerit in ista oratione Apostolus, non potuere profecto Philosophi Athenienses, nouos Deos geminos ex eius oratione exsculpere.

ΞΕΝΑ ΔΑΙ-
ΜΟΝΙΑ.

XVIII. Attamen, inquit, diserte criminationis in eo confitit, quod ΞΕΝΩΝ ΔΑΙΜΟΝΙΩΝ h. e. nouorum Deorum siue Daemonum, vt illi interpretantur καταγλεῦς existat Apostolus. Quam opportunam etiam maxime Atheniensium ingenio atque conuenientem esse, probare nituntur: quod alias quoque Socratem, ob peregrinos Deos (ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ) inuectos, condemnatum constet. At cum venia virorum doctorum, nec Socrati, nec Apostolo id vitio esse datum puto, sed ipsos mala versione vocum ΚΑΙΝΑ vel ΞΕΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ esse deceptos. Cuius rei suspicionem mihi primum quidem iniecit, quod videam Athenienses non adeo a Diis peregrinis abhorruisse, vt non libentissime in suorum Deorum ciuitatem eos admitterent. Notissimus ea de re Comici versus:

Ἄκουστον αὐτῶν τὴν πόλιν πεποιθήκασιν ἀντ' Ἀθηναίων.

L. 2. de Legib.

diu. 2. 3. 2A.

L. X. p. 471.

Quem respicit atque illustrat Cicero, *Nouos vero, inquit, Deos sic Aristophanes facetissimus Poeta veteris Comoediae vexat, vt apud eum Sabazius, & quidam alii Dii peregrini, iudicati e ciuitate euiciantur.* Quemadmodum & Strabo de Atheniensibus testatur, eos πολλὰ τῶν ἱερῶν ξενικῶν παραδύξασθαι, fuisseque in populi potestate Deorum numerum, vt visum esset, augere, ex insigni Lysiae loco colligitur in Oratione contra Nicomachum: ἀξιώ κρητον μὲν τὰ πάτρια θύειν, ἔπειτὰ ἂ μᾶλλον συμφέρει τῆ πόλει, ἢ τὸ δὲ ὁ δῆμος ἐψηφίσαστο. Quomodo igitur peregrinorum Deorum καταγλεῖα tantopere inuisa esse potuit Atheniensibus? Equidem σοφὸν φάρμακον hic inuenisse sibi Hugo Grotius visus est, publico scito id fieri potuisse aien: priuatim non licuisse. At saltem non video, quomodo populo proponere Deos in crimine esse potuerit, quos agnoscere atque admittere in eius arbi-

arbitrio esset & potestate. Porro scire velim, qui fuerint **NOVI DEI**, quos Socrates inuehere voluisse videri possit, vt aliquo modo huic dicæ obnoxius potuerit esse? Hoc enim quod auctor argumenti orationis Isocratis quæ **Βασίλειος ἐγκύκλιον** inscribitur, somniauit: *κατηγορῶν δὲ αὐτῶ ὡς ὅτι ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ εἰς Φῆν τοῖς Ἀθηναίοις, λέγων δὴ σέθεν ὄρνεα, καὶ κύνας, καὶ τὰ το αὐτὰ, καὶ διὰ τῆτο διάφθερον τῆς νέης τῆς μανθάνοντας*, h. e. **Accusarunt autem eum, quod NOVOS DEOS** apud Athenienses introduceret atque auiculas & canes, & eius generis alia coli inberet, eoque pacto studiosos adulescentes corrumpere, hoc, inquam, recentioris Grammatici sapit acumen, non genuinam antiquitatem. Sane nemo vnquam Socratis iuramentum per res eiusmodi ita accepit, quasi Deos res istas, per quas iuraret, esse arbitraretur, nec vnquam Melito, impietatis eum accusanti, tale quid venit in mentem. Imo potius in contumeliam eorum quos Athenienses credebant Deorum, ita eum iurasse patet ex Tertulliano in Apologetico, & Libro priore aduersus Nationes. Tantumque abfuit, vt **NOVOS DEOS** introduxisse crederetur Socrates, vt potius Deos destruxisse omnes existimatus sit, ἀθεῖς scilicet, nec Deos esse omnino statuens. Socrates igitur quando **ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ** introducere accusatus est, ea τῆς γεραφῆς mens fuit: nouiter eum & παραδόξως de rebus theologicis & diuinis statuere: vt adeo **ΔΑΙΜΟΝΙΑ** non sint *ΘΙ*, vt perperam Platonis, Xenophontis, Diogenis Laertii & aliorum qui de Socratis exitu scripsere, interpretes existimaverunt, sed ea quæ ad deos pertinent, & ἑτέρα **ΔΑΙΜΟΝΙΑ** ἢ **ΚΑΙΝΑ** introducere, sit in genere nouiter de rebus diuinis philosophari, nouam theologiam, nouam de rebus diuinis doctrinam inuehere. Vno verbo heterodoxe de iis statuere. Eius rei luculentus nobis autor ipse Plato in Apologia; apud quem primo Melitus fatetur, se quidem ea quam Socrati scripserat dica hoc sibi velle, ὡς τοιαύτων ἢ νομίζεις θεῶς ὁ Σ. κερῆς quod Socrates plane neget Deos: vnde colligas eundem, in hac ipsa dica scribentem, quod

T. 1. p. 26.

C

Socra-

P. 27.

Socrates *καίνα νομίζε* ΔΑΙΜΟΝΙΑ, per ΔΑΙΜΟΝΙΑ *Deos* non intelligere, Deinde vero Socrates eum conuicturus ex ipsa illa *γενεσθῆ* se Atheum non esse, id accipit quod dat *καίνα ΔΑΙΜΟΝΙΑ* sese introducere, atque inde ita arguit: *ἔθ' ὅστις ΔΑΙΜΟΝΙΑ μὲν νομίζε ΠΡΑΓΜΑΤΑ εἶναι, ΔΑΙΜΟΝΑΣ δὲ ἢ νομίζε; ἢ ἢ ἔστιν. ἢ ἢ ἢ ΔΑΙΜΟΝΙΑ μὲν Φῆς με καὶ νομίζε καὶ δδάσκειν, εἴτ' ἢ ἢ ΚΑΙΝΑ εἴτε παλαιά, ἢ ἢ ἢ ΣΑΙΜΟΝΙΑ γε νομίζω κατὰ τὸν σὸν λόγον -- εἰ δὲ καὶ ΔΑΙΜΟΝΙΑ νομίζω, καὶ ΔΑΙΜΟΝΙΑΣ δὴ πρὸς ἀνάγκη νομίζε με ἔστιν:* Estne aliquis, qui *RES DIVINAS* admittat, *DEOS* vero non admittat? *Haut est profecto -- Jam igitur RES DIVINAS me statuere & docere ais; siue antiquas siue novas: RES DIVINAS saltem statuo, iuxta orationem tuam -- si RES DIVINAS vero statuo, deos etiam ut statuum necesse est.* Quod non vidisse miror elegantiarum promum condum A. Dacerium in versione huius ipsius loci, qua ΔΑΙΜΟΝΙΑ pariter ac ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ vertit *diuinites*. Certe hac admissa versione, manifeste idem per idem probatur, statuere scilicet ΔΑΙΜΟΝΑΣ Socratem ex eo quod statuat ΔΑΙΜΟΝΑΣ. Plane itaque aliter procedit argumentatio Socratis quam Vir doctus putauit, nempe ita: Tribuis mihi o Melite ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, in accusatione dicens *καίνα ΔΑΙΜΟΝΙΑ* me introducere! Ergo ΔΑΙΜΟΝΑΣ me admittere fateris, cumque genus *Daemonum* *ἔθ' ἢ* sint, *ἔθ' ἢ* se admittere in sequentibus euincit: quae planissima ipsum Platonis textum insipientibus fore confido. Certum igitur ΔΑΙΜΟΝΙΑ *καίνα* in Meliti *γενεσθῆ* non *Deos novos* notasse, sed ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, doctrinam haut dubie ex mente Meliti, qua a Socrate in Theologicis sit innouatum. Atque simili modo voce ΔΑΙΜΟΝΙΑ quoque vtitur Philostratus noſter in vita Apollonii Tyanci, quem sacrorum Eleufiniorum antistiti *μηκαθαρόν* visum ait τὰ ΔΑΙΜΟΝΙΑ: quod alium sensum habere non potest, quam in genere eum in rebus ad *DEOS* eorumque cultum spectantibus purum & orthodoxum non fuisse. Eandem igitur sententiam hoc loco quo-

L. IV, 6, 18.

quoque obtinere haec verba puto, vbi de Paulo dicitur eum $\Xi\epsilon\omicron\upsilon\lambda\eta\iota\varsigma$ $\Delta\alpha\iota\mu\omicron\upsilon\lambda\iota\omega\upsilon$ videri $\kappa\alpha\tau\alpha\gamma\lambda\omicron\lambda\iota\alpha$, praekonem eum esse religionis plane nouae, Deos quos Athenienses crederent reiicientem, singulare plane cultus genus, noua praemia nouasque poenas statuentem. Quam interpretationem hoc firmat, quod paulo post quoque generatim tantum $\kappa\alpha\iota\eta\eta$ $\delta\iota\delta\alpha\chi\eta$ & $\tau\alpha$ $\Xi\epsilon\omicron\iota\zeta\omicron\upsilon\lambda\omicron\tau\alpha$ ipsi exprobrentur. Quo admissio & amplior existet orationis sensus, & quaerendi *novos Deos* Pauli necessitas disparebit. Istud praeterea obseruari cuperem, vocem $\Xi\epsilon\omicron\upsilon\lambda\eta\iota\varsigma$ non peregrina simpliciter hic significare, vt $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\pi\alpha\tau\epsilon\acute{\rho}\omicron\iota\varsigma$ opponatur, sed idem esse quod $\pi\alpha\tau\epsilon\acute{\rho}\delta\omicron\zeta\omicron$, a communi hominum sensu atque iudicio aliena, inaudita. Sic $\Xi\epsilon\omicron\iota\zeta\omicron\upsilon\lambda\omicron$ $\tau\omicron$ $\pi\eta\gamma\mu\alpha$ Graecis dicitur frequenter, taleque Croeso libera Solonis videbatur reprehensio apud Lucianum, sicque etiam verbum $\Xi\epsilon\omicron\iota\zeta\omicron\upsilon\lambda\omicron$ explicandum in priore Petri epistola, imo & $\delta\iota\delta\alpha\chi\alpha\iota$ $\Xi\epsilon\omicron\iota\zeta\omicron\upsilon\lambda\omicron$ in epistola ad Habraeos, *doctrinae paradoxae*, quales eo tempore a Gnosticorum primis patriarchis spargi occipiebant.

de Croes.
& Solone,

c. IV. P. 12.
c. XII.

XVII. Sed ad alteram partem Historiae Pauli apud Athenienses iam transeundem, qua Apologia Euangelii praedicati continetur. Vbi primo *iudicium*, in quo illa dicenda fuerit, nominatur, AREOPAGVS nempe, de quo otio abutar, si plura dicere velim post singularem librum de eo Ioanni Meurfio scriptum. Nominis rationem, nuperrime a viro cl. Io. Clerico ex lingua Ebraea redditam, hic forte praeterie nefas. Nempe AREOPAGVM פנע הרה ille putat esse, quasi *montem dicas impetus vel caedis*. At saltem proxime $\alpha\pi\omicron$ $\tau\omicron$ $\lambda\epsilon\sigma$ Θ deriuari vocem, arguit terminatio adiectiua $\lambda\epsilon\sigma\iota\sigma$: eratque *Harpagus* potius dicendus ille locus, si viri docti sententia obtinere debeat, *Inde* modus quo ad aliud iudicium pertracto Apostolus fuerit exponitur, qui voce generali $\epsilon\pi\iota\lambda\alpha\beta\omicron$ $\mu\epsilon\lambda\omicron\upsilon$ explicatur, vt luculenter anvis aliqua hic adhibita fuerit, an minus, vix dicere liceat. Proxime rationis cur ad causam dicendam eum in Areopagum trahant

Ad Comm.
XIX. XXXXZ.

in obs. ad
Hammond.
Comment.
ad b, l

hant sequitur allegatio, ΚΑΙΝΗ sc. διαδαχή, siue τὰ ξενίζοντα, vel
 ut antea loquebantur ΚΑΙΝΩΝ δαιμονίων καταγλιλία, nam ista
 vnum esse puto atque idem. Sane enim vocis ΚΑΙΝΟΣ idem
 quoque qui vocis ξενός significatus. Ut nempe non tantum
 opponatur τοῖς παλαιοῖς, sed præterea id notet quoque, quod in-
 opinatum est & παραδοξόν: quo sensu voce nouus vti etiam so-
 lent Romani. Sic ΚΑΙΝΟΝ εὐρημα Xenophonti, mirabile in-
 ventum: & Lacedaemonēs παλαιοὶ ὄντες ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἄλλοις
 ΚΑΙΝΟΤΑΤΟΙ, ut ut antiqui sint, ceteris tamen noui plane h. e.
 παραδοξοὶ videri dicuntur eidem, in libello de Republica Lacc-
 daemoniorum, Quo sensu hoc ipso loco & paulo post ΚΑΙΝΟ-
 ΤΕΡΟΙΣ intenti dicuntur Athenienses, nam eandem eorum in-
 dolem describens Thucydides δὲ ἄλλος ἀπέκων eos dicit καὶ ὑπερό-
 πτας τῶν εἰωθότων: inferuire eos paradoxis, & ordinaria contemne-
 re. Sicque vinum quoq; ΚΑΙΝΟΝ dicitur, quod Saluator bibiturus
 est cum suis in regno patris sui, non recens scilicet, cuius nulla
 præ veterē dignitas, imo illud pariter ac hoc regno Christi
 parum conueniens. Sed nouum vinum & mirabile, cuius vis
 cor hominis laetificandi omnes mentis nostrae facultates trans-
 scendat. Allegata ratio deducti ad Areopagitas Pauli porro ab
 Historico confirmatur, ex alias ipsis familia nouarum rerum,
 & παραδίξοις habentium studio, de quo cum abunde docti ege-
 rint interpretes, nihil nunc addo. Gestus inde & status corporis
 Apostoli oraturi describitur, ΣΤΑΘΕΙΣ δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τῶν
 Ἀρειῶν πύγῃ &c. Nempe in medio stantes in omnibus iudiciis Grae-
 corum & Romanorum causas agebant, Videturque omnino haec
 ipsa formula suadere iudicialiter rem actam fuisse, ut taliter
 Hugoni Grotio videatur, qui non ad iudicium, sed quod in A-
 reopago multi esse solerent homines eruditi, eo abductum Pau-
 lum putabat. Cuius sententiae nullam ab eo rationem video
 allegari: nec aliam comminisci possum, nisi quod de consue-
 ta istius iudicii forma nihil diferte addat Lucas, id quod tamen
 breui-

Libro. I.

Matth. XXVI.
29.

breuitatis studio tribui potest. Causam itaque dixit, & iudicio quidem Paulus, ipsaque Apologia qua eum defendit iam porro a sacro Historico subiungitur, eiusdemque exitus indicatur.

XVIII. In ipsa Apologia igitur illustranda ut iam operae ponamus aliquantum, id primum obseruamus, more in hoc iudicio recepto, quem fuisse magis persequitur Ioannes Meursius in Areopago cap VIII, nullo facto prooemio a re ipsa Apostolum exordiri. Se dignum religione Atheniensium atque propensione ad cultum diuinum opus facere dicens, dum Deum ipsis reuelat, quem se ignorare profiteantur. *ἄνδρες Ἀθηνίων κατὰ πάντα δεισιδαιμονιστῆρες ὑμᾶς θεωρῶ, διερχόμενοι γὰρ καὶ ἀσθενῶν τὰ σιβάσματα ὑμῶν, εὐρον καὶ ἑωμόν, ἐν ᾧ ἐπιγεγραπτο ἀγνώστῳ Θεῷ, ὃν ὄν ἀγνοῦντες εὐσεβεῖτε τῆτον ἐγὼ καταγέλιον ὑμῖν.* Quibus verbis propositio generalis continetur, qua fatetur, quid fecerit, idque dignum maxime Atheniensibus officium se praefutisse ait. Dignum inquam Atheniensibus, quos nempe ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣΤΕΡΟΥΣ animaduertit, ut adeo de religione cum religiosis non disputare non potuerit: quemadmodum similitudine Apollonium *ἐπιπλή Φιλοθύτας τὰς Ἀθηναίους εἶδεν ὑπὲρ ἱερῶν διαλέξαντα* narrat Philostratus. Nempe non exprobrationis vocem esse ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣΤΕΡΩΝ hoc loco, sed mediam, ad beneuolentiamque comparandam adhibitam potius, iam pridem viris doctis animaduersum, quibus veterum etiam loca allegata affatim, quibus imprimis hac ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΣ laude gauisos esse Athenienses constat. Eademque Pauli prudentia in voce *σιβάσματα* quoque, qua superstitionis Atheniensium instrumenta designat, obseruatur.

XIX. Cum autem voluntate in cultum Dei propensissimi Athenienses, sensu atque cognitione eius sese laborare publicis monumentis ipsi faterentur, hoc magis dignum fuisse Apostolum insinuat, ut opem illis ista ferat ex parte. Istum sensus ac

Ad comm.
XXII.
ΔΕΙΣΙΔΑΙ-
ΜΟΝΕΣΤΕ-
ΡΟΙ.

IV, 6.

Ad comm.
XXIII.
ΒΩΜΟΣ ἐν ᾧ
ἐπιγεγρα-
πτο ΑΓΝΩ-
ΣΤΩΙ ΘΕΩΙ.

cognitionis defectum arguebat inscriptio arae ΑΓΝΩΣΤΩΙ ΘΕΩΙ
 dicatae. Quam inscriptionem integram ex Hieronymo, Phi-
 lippide & Oecumenio ita repraesentarunt viri docti ΘΕΩΙ ΑΣΙ-
 ΑΣ ΚΑΙ ΕΤΡΑΠΗΣ ΚΑΙ ΛΙΒΤΗΣ ΘΕΩΙΣ ΑΓΝΩΣΤΟΙΣ ΚΑΙ ΉΕΝΟΙΣ
 At eam esse non posse quam Apostolus respexit, pluribus ar-
 gumentis erudite demonstravit magnus Reinesius, quae nunc
 prolixè non repeto. Sane ara plurium *Deorum ignotorum* mi-
 nus erat Apostoli instituto accommodata, nec bonam fidem pro-
 basset Arcopagitis, numerum multitudinis numero unitatis per-
 mutans. Nescio an satis commode huc trahantur ea, quae de
 sacrificiis Deo προσήκοντι ab Atheniensibus ad auertendam pe-
 stem oblati, Epimenidis suasu, leguntur apud Laertium, &
 βωμοῖς ἀνανύμοις, inde in vrbe passim exstructis. Ista enim
 altaria nulla plane inscriptione mihi notata fuisse videntur, cum
 iam ἀνανύμοι non sit ara quae ΘΕΩΙ ΑΓΝΩΣΤΩΙ inscribitur.
 Misc. L. II. c. 2. Vt Brodaeo proinde hanc sententiam, cuius primus mihi fuisse
 videtur autor, sectatores inde nactus complures ex doctis in-
 terpretibus, defendendam relinquam. Ceteri autores omnes
 qui altarium meminere ΘΕΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ, plurali numero il-
 los Deos efferunt, puto tamen Pausania & Philostrati loca vi-
 ris doctis observata, in quibus βωμῶν ΘΕΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ men-
 tio, ita accipi posse, ut arae extitisse multae intelligantur, quo-
 rum singulis, aut saltem quibusdam ex iis inscriptio fuerit ΘΕΩΙ
 ΑΓΝΩΣΤΩΙ. Solus Lucianus in Philopatri bis meminit τῶν Α-
 ΓΝΩΣΤΩΝ τῶν ἐν Αθήναις numero unitatis. Quem ita de eo,
 quod Athenis ipse videre poterat, minime locuturum fuisse
 puto, eo loco, quo Paulum Apostolum cum maxime arrodere
 gestiebat, ob ea quae de ΑΓΝΩΣΤΩΙ ΘΕΩΙ philosophatus fuerat,
 minime censeo, nisi ita se res exacte habuisset. Praeterca du-
 bium esse non potest, Paulum, coram viris, patriae religionis &
 cultus exquisitè peritis, exactè, quod viderat, retulisse. Vnde vero
 fit ille ΘΕΩΙ ΑΓΝΩΣΤΩΙ cultus inquirere, si quidem fieri id pos-
 sit,

fit, operae pretium. Hoc igitur ante omnia, quod in concessis est apud omnes, supponere mihi liceat, plerosque Deos vna cum omni de Diis, quae quidem alicuius frugis fit sapientia, ab Aegyptiis Graecos, & Athenienses maxime accepisse. Inter Aegyptia vero sacra, dum mens obambulat, opportune ecce sese offert in vrbe *Saitica* Ἰδῶν celebratissimi numinis, quod *ISIDEM*, ad suae linguae indolem nomine transformato, appellabant Graeci. Ex *Saitica* vero vrbe hoc probabilius me grande illud Atheniensium mysterium repetere puto, quod summa *Saitis* cum Atheniensibus intercesserit necessitudo, atque coniunctio: Atheniensibus scilicet *Saitarum* colonis vulgo habitis. Notum autem adeo colonos trahere mores, & religionem imprimis, patriarum urbium, vt vulgatissimum sit apud eos, qui gentium origines & propagationes inuestigarunt, argumentum, quod ab eorundem Deorum & rituum obseruatione petitur. Esse autem a *Saitis* Athenienses clarissime testatur Diodorus Siculus: L. I. p. 54.

καὶ τὸς Ἀθηναίους δὲ φασὶν ἀποίκους εἶναι Σαϊτῶν τῶν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ περὶ αὐτῆς οἰκιστῆτι τούτης φέρειν ἀποδείξεις. παρὰ μόνους γὰρ τῶν Ἑλλήνων τὴν πόλιν αἴψα καλεῖσθαι, μετεννηγμένης τῆς προσηγορίας ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς ἄσει. ἔτι τε τὴν πολιτείαν τὴν αὐτὴν ἐσχηκέναι τὰ ξὺν αἰ διαίρεισιν τῇ παρ' Αἰγυπτίοις, εἰς τρία μέρη διανεμηθείση &c.

Eoque Platonis etiam pertinet locus in Timaeo, vbi *Saitas* Φιλαθηναίους καὶ τινα τρόπων οἰκίους τῶνδε Atheniensium *amicos*, T. III. opp. p. 21. & quodammodo *propinquos* dicit. Nec Proclo ad illum Platonis locum dicta praetereunda, maxime cum ex eo pateat, identidem repetitis commerciis mutuae illius *Saitarum* & Atheniensium necessitudinis memoriam conseruatam esse: tum etiam dissensus de illius fundamento inter Graecos luculenter tradatur: τὸς δὲ Ἀθηναίους inquit καλλιθένης καὶ Φανόδημου πατέρας τῶν Σαϊτῶν ἱστορεῖσι γενέσθαι. Θεόπομπου δὲ ἀναπαλιν ἀποίκους αὐτῶν εἶναι φησὶν. Ἀθηκὸς δὲ ὁ πλατωνικὸς διὰ βασκίαν φησὶ τὴν ἱστορίαν μεταποιῆσαι τὸν Θεόπομπον. ἐπ' αὐτῆ γὰρ ἀφίκομαι τινὰς ἐκ ΤΗΣ

τῆς Σάειος ἀναγεμῆνος τὴν πρὸς Ἀθηναίους συγγραφήν. Sed de illo
 diffensu, cuius vestigium etiam apud Diodorum Siculum libro
 quinto extat, prolixè non agendum, quamvis magis Theopom-
 pi quam Callisthenis & Attici probandam putem sententiam,
 cum coloniae ex orientalibus magis partibus versus occidentales
 potius duci coeperint primis temporibus, quam vice versa. Fue-
 runt itaque Athenienses *Saitarum*, apud quod *ISIDIS* statua, my-
 steriorum plena, coloni. Illam Saiticam *ISIDEM*, quam ἀ-
 γηγόν τῆς πόλεως vocat, Aegyptio nomine ΝΗΘ appellari docet
 in Timaeo K. Plato: eamque ΑΘΗΝΗΝ putat esse Atheniensem. Nec eam
 rem in dubium vocem, maxime cum *pephi*, quo occultatum, ut
 mox audiemus, latet Isidis nomen, maxima sit in sacris Pana-
 thenaeis celebritas, de quo videri potest, ut breues hic simus
 Lib. II. c. 12. Io. Meursius in Lectionibus Atticis: quodque ΑΘΗΝΗ, ut fa-
 tentur, qui mysteria Theologiae gentilis penitus in respexere,
 nihil aliud sit quam φρόνησις τῆ θεῶ, ἢς δημιουργός, *mens & sapi-
 entia creatrix*, quam ex Iouis cerebro ortam propterea sensu
 mystico primi tradidere Theologi, juxta litteram inde accepit
 plebs ignara: id quod *ISIDEM* etiam esse mox patebit. Hu-
 ius vero *ISIDIS*, vel *NEITH*, vel ΑΘΗΝΗΣ Symbolicae, quae
 de Isid. & Osir. apud *Saitas* prostabat, statuae, Plutarcho Autore, inscriptum
 P. 354. fuit: ἐγὼ εἶμι πᾶν τὸ γεγονός, καὶ ὄν. καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν
 ΠΕΠΛΟΝ ΟΥΔΕΙΣ ΠΩ ΘΗΗΤΟΣ ΑΠΕΚΑΛΥΨΕΝ. *Ego sum
 Omne, quod fuit, quod est, & futurum est, PLERVMQVE ME-
 VM NEMO VNQVAM MORTALIVM RETEXIT.* Sublimem
 inscriptionem, & diuinæ veritatis plenissimam! sed symboli-
 ce expressam; ultimam vero symbolicae expressionis partem
 propriis verbis reddentes Graeci, ΘΕΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟΝ hoc nu-
 men appellauerunt. Ut tamen de symbolica hac *ISIDIS* apud
Saitas imagine, DEOQUE adeo ΑΓΝΩΣΤΩ plenius constet, te-
 nendum est, nihil aliud quam spiritum aeternum, infinitum, re-
 rum omnium causam efficientem & conservantem, Aegyptia-
 cam

cam Theologiam, quae tota Symbolica extitit, ea repraesentasse. Cuius rei ne longe petam argumenta, ipsa nobis ea suppetabit, quam prae manibus habemus, inscriptio, verbis prioribus, quibus isis se ait esse, *omne quod est, quod fuit, & quod erit*. Quibus ex parte similia sunt, quae leguntur in *mar mure* Capuano apud Pignorium TE TIBI VNA QUIAE ES OMNIA DEA ISIS. Horum interpretem autem Platonem age audiamus, Aegyptiorum mysteriis initiatum, quem in Timaeo suo, opere, ut notum, quodque ipse profitetur, ex Aegyptiae sapientiae fontibus deriuato, hoc ipsum isidis elogium titulosque sublimes ob oculos habuisse non dubito. Ad priora igitur verba illa, *sum ego omne quod est, quod fuit & erit*: illa pertinent Platonis: πρώτον διακρίσειν τάδε. τί τὸ ὄν μὲν αἰεὶ, γένεσιν δὲ & ἔχειν, καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν, ὃν δὲ εἰδέποτε τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτόν, τὸ δ' αὖ δόξῃ &c. *Primum distinguenda ista: quodnam semper SIT, nullumque initium habeat, & quod sit quod FIT, non vero EST unquam, quorum alterum ratione & intelligentia comprehenditur, alterum opinione &c.* Id itaque quod semper est, & ingenitum, menteque & ratione comprehenditur, in sequentibus *primam causam esse* ostendit: & paulo post πάντα ὄντως αἰεὶ λογισμὸν τῆς Θεᾶς. (quae est ipsissima Φρόνησις τῆς Θεᾶς, quam PALLADEM interpretati sunt, h. e. ISIDEM Aegyptiam s. NEITH μουσικῶταροι Gentilium Theologi,) contradistinguit τῷ ποτὲ ἔσομένῳ Θεᾶς h. e. mundo. Ut adeo per ISIDEM Spiritus vniuersi, vel natura intelligi nequeat, multo minus Luna vel aliud quodcumque eorum, quae ad mundum visibilem spectant, ut visum perperam nonnullis. Sane enim ista omnia sunt ἔσομένου Θεοῦ, de quo dici non potest, quod de ISIDE dicit Aegyptia Theologia: ἐγὼ εἶμι πᾶν τὸ γινόμενόν καὶ ὄν καὶ ἔσομένον. Porro Plato hanc ipsam temporum distinctionem ISIDI, h. e. naturae diuinae & aeternae attributam, a vulgaribus erroribus repurgat, dum scilicet vulgi sensu, quo notat motum & transitum a parte existentiae ad partem, motumque adeo & mutationem

Mense Ii, ex.
pof. p. 3.

T. III, p. 27.

v. Casalius de
Ritib. Egypt.
c. 21, 23.

P. 37.

Hist. Dogm.
& Rit. P. III.
P. 527.

Deuteron.
XXXIII, 7.

importat, τῷ ἀκινήτῳ καὶ ἀτρέπτῳ tribui posse negat. Atque sic rectius de illo dici ostendit **EST**, quam **EVIT** & **ERIT**: quod scilicet omnibus partibus temporis existat, atque adeo **SIT** sine mutatione vlla. En ipsa verba eius: ταῦτα δὲ πάντα μέγας χρόνος, ἢ τὸτ' ἦν, τί' ἔστι, χρόνος γεγονότος εἶδη, φέροντες λαμβάνομεν ἐπὶ τὴν αἰδίου ἕσταν, καὶ ἀτρέπτος. λέγομεν γὰρ δι' ὧς ἦν ἐστὶ τε καὶ ἔστι. τῇ δὲ τοῦ ἐπιμόνου κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον προσήκει, τὸ δὲ ἦν, τὸτ' ἔστι περὶ τὴν ἐν χρόνῳ γένεσιν ἴσταν πρέπει λέγεσθαι, κινήσεις γὰρ ἔσεν. Haec vero omnia temporis sunt partes: istasque temporis rei ortum habentis species, **ERAT** nimirum & **ERIT**, aeternae essentiae non recte attribuimus. Dicimus enim **ERAT**, **EST** & **ERIT**. At reuera illi aeternitati **EST** tantummodo quadrat. **ERAT** & **ERIT** generatione, quae in tempore procedit, tribuere conuenit. Sunt enim motus. Quae profecto ex arcana Aegyptiorum Cabbala petita est explicatio, ipso forte nomine isudis nixa, quod שׁ שׁ esse, h. e. **EST** **EST**, ingeniose suspicatur P. Iunius. Quam coniecturam ex nomine Symbolicae illius imaginis quoque a Platone suppeditato firmare liceat. Nam in nomine נחׁ vestigia inuenio verbi נחׁ vel נחׁ quod, simul expressa littera, iuxta recentiores Grammaticos perpetuo quiescente, נ, prout exprimi iubet antiqua legendi ratio, efferas licet נחׁ vel אׁ notatque hoc verbum idem quod **EST**, indeque apud Syros deriuatur [שׁ-א-א] aeternus, itemque [שׁ-א-א] quod aeternitatem notat, & essentiam Dei aeternam. Nam quantum ad primam litteram N eam non de essentia vocis, sed vel characterem esse coniugationis alicuius, ex qua nomen נחׁ sit deriuatum, vel aliquid tale inde colligo, quod in voce אׁ נחׁ ex נחׁ, vel נחׁ, vti videtur, deriuato, אׁ tantum terminatione Graeca hinc adiecta seruatam appareat. Eam autem Cabbalam Hebraeis debere Aegyptiis puto, cum quibus liberaliis quam cum ceteris gentibus ex mandato diuino verfabantur Iudaei. Iis nempe ipse Deus naturam suam explicauerat ita אשׁ אשה אשה אשה

ΠΡΩΤΗ i. c. vt Graeci interpretes habent: ἐγὼ εἶμι ὁ ὄν. *Ego sum ille qui EST, & nomen venerabile quo istud continetur arcanum reuelauit. Quod Hebraeos Aegyptiis, hos Pythagorae quoque tradidisse, qui τετρακτύς nomine, παγὰς ἀνάξ Φύσεως fontis naturae aeterni, illud celebrauit, nolim nimis praefracere negari. Hinc & ad Apollinem Delphicum, eiusque schemate primum repraesentatam naturam aeternam, significandam, translatum est τὸ εἰ apud Delphos, quod ES significat: Vt eleganter Ammonius explicat apud Plutarchum, Deum, quod inscriptio ferat templi Delphici, nobis inclamare aiens: γινώθι σεαυτὸν. Nos vero Deo respondere εἰ es. ὡς ἀληθῆ καὶ ἀψευδῆ καὶ μόνην μόνω προσήκυσαν τὴν τῆ εἶναι προσαγορεύουσιν ἀποδιδόντες. Veram, certam, solamque soli conuenientem ei appellationem, qua ESSE dicitur, tribuentes. Nos enim, vt post ostendit proprie non SVMVS, continue rōntes, praeterfluentes quasi & morientes. ἄλλ' ἐστίν ὁ θεός, καὶ ἐστὶ κατ' ἰδένα χρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἀκίνητον καὶ ἀχρονον, καὶ ἀνεγύλητον, καὶ ἢ πρότερον εἶναι, ἢ δ' ὕστερον εἶναι νεώτερον. ἀλλ' εἰς ἂν ἐνὶ τῷ νῦν τὸ αἰεὶ συμπλήρωται κημέρον ἐστὶ τὸ κατὰ τῆτον ὄντως εἶναι, ἢ γεγενῆσθαι εἰσόμενον, ἢ δ' ἀρχεζόμενον, ἢ δὲ παυσόμενον. Deus autem EST, neque vllō modo in tempore est, sed in aeternitate immobilis, temporis experte, perfectissima, in qua prius non est non posterius aut recentius. Sed Vnus qui sit, vnico actu praesente aeternitatem implet, solique adeo ipsi competit vt vere SIT, non fuisse non futuram esse, non initium habere, non finem. Taceo alia eius generis egregie rem nostram illustrantia.*

De et apud
Delph. p. 392.

XIX. Verum vt ad alteram partem inscriptionis εἰδὲν θεός
deueniam, quae maxime ei quod nunc agimus negotii condu-
cit: ea ita habet τὸν ἐμὸν ΠΕΠΛΑΟΝ εἰδὲς πῶ θνητὸς ἀπεκάλυψεν.
PEPLVM meum nemo mortaliūm vnquam reuelauit. Quod si sty-
lo nostrorum scriptorum interpreteris, erit. Θεὸν εἰδὲς ἐώρακα
πῶ ποτε, Deum nemo vidit vnquam, ΠΕΠΛΟΣ nempe VELVM est,
quo res arcana tegatur, quemadmodum inde Mosis faciei in-

Io. I.

Gal. III, 13.
ibid, v, ult.

c. 22.

p. 259.

Rom. X, 6.

cumbens PEPLVS etiam tale quid significat, eique opponitur τὸ ἀνακταλυμμῆα προσώπα τὴν δέξαν τῆ κυρίῃ κατοπτρίζεσθαι. PEPLO autem huiusmodi fasciisque & velis ISIDIS caput velatum hodiernum quoque in quibusdam monimentis antiquis videmus, viderique eam in rem Ioannes Cafalius potest in tract. de Veterum Aegyptiorum ritibus. Obseruandum autem puto, in mystica Gentilium Theologia PEPLVM ipsūm coelum significare, vt in libro de antro Nympharum ex Orpheo docet Porphyrius, ratione addita, quod integumentum sit veluti quo Dii coelestes lateant, τῶν ποταμῶν καὶ τὸν ἄρανὸν ΠΕΠΛΟΝ εἰρηκότων δίων θεῶν πρόβλημα. Est itaque ἄγνωστος θεός ISIS NEITH vel ΑΘΗΝΗ, cuius PEPLVM nemo unquam mortalium reuelauit, h. e. in coelum ascendit, eiusque indolem explorauit. ISIS vero NEITH vel ΑΘΗΝΗ aeternae τῆς τῆ οὐθῆ Προηήσεως λόγῃ, sapientiae Dei, quae est causa & parens rerum omnium ex Theologiae Aegyptiae intentione, vt supra ostensum, est symbolum, Quam vt Aegyptii putabant sub PEPLO latere, ita hoc Graeci quoque in sacris Panathenaicis celebratissimo PEPLO fatebantur, quidque ille sibi vellet inscriptione ἀεοῦ ἀγνωστοῦ diserte testabantur etiam magis. Diserte magis Philosophi, ii maxime, qui in Aegyptiorum profecerant scholis: Sic Plato enim, vt ceteros nunc taceam, τὸν μὲν ΠΟΙΗΤΗΝ καὶ πατέρα αἰτ τῶδε τῆ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρέοντα, εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. Parentem vniuersi inuenire difficile esse, & in vulgari notitiam inuentum adducere impossibile. ΠΟΙΗΤΗΣ autem seu δημιουργός κόσμου, Platoni ΝΟΥΣ est & ΛΟΓΙΣΜΟΣ τῆ οὐθῆ, vt norunt eius sapientia initiati.

XX. ΑΓΝΩΣΤΟΝ igitur illum θεον h. e. sapientiam illam creatricem, Parentem omnium, Προηήσιν τῆ οὐθῆ, νῦν δημιουργός, iam non amplius sub ISIDIS PALLADISQUE PEPLO latentem, sed clare manifestatum, sine inuolucris, sese Apostolus praedicare ait: Christum nempe δι' ὃν τὰ πάντα ἐγένετο, qui vere est ὁ ὢν

Io. I, 3.

ὁ δὲ καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος. in quo est τὸ μυστήριον τὸ ἀποκρυφ- Apos. I, 4.
 μένον ἀπὸ πάντων αἰώνων, post REPLVM coelorum, in tabernaculo Iu- Col. I, 26.
 daeorum quoque *velo* repraesentatum, hucusque latentem. cui-
 us hucusque, ut fateantur, absconditi, gloriam, in densissima il-
 la caligine, mutauerint in gloriam imaginis corruptibilis; quem-
 que *qui videat, videat Patrem*, omnemque adeo diuinitatem per- Ioann. XIV, 9.
 spectam habeat. Hinc est quod ΓΝΩΣΙΝ illam frequenter ad- Rom. XVI, 26.
 eo celebret gentium Apostolus, & μυστήριον χερόνις αἰώνιους σεσχη-
 μένον Φανερωθὲν δὲ νῦν. Cuius manifestatio summam expecta-
 tionem Atheniensibus non facere non poterat. Quemadmo-
 dum inuidis veritatis osoribus adeo magna haec esse videbatur
 Pauli pollicitatio, adeo supra hominem, ut peculiare eam *μυκτη-*
ρισμῶ aduersus Christianos argumentum facere non dubitauerit
 Lucianus, si tamen ille dialogi, qui Philopatris inscribitur, au-
 tor est. Sic enim ille sacris Christianis illudens, inter alia: Ημῶς
 δὲ τὸν ἐν Αθήναις ΑΓΝΩΣΤΟΝ ἑφεύραντες καὶ προσκυνήσαντες, χεῖρας
 οἷς ἕρανὸν ἐκτείναντες τῷ τῷ εὐχαριστοῖσμεν. Nos autem illum A-
 thenis IGNOTVM inuentum, adorantes & manus in coelum ten-
 dentes gratias ei agemus. Suspenso nasu, ut manifestum, ridens,
 quod quem ΑΓΝΩΣΤΟΝ cum Aegypto Graecia, sapientiae prae-
 cipuae sedes, agnoscat, eum Apostolus se καταγγέλλειν glorie-
 tur.

XXI. Ne autem aberrant facile in iudicio de hoc ἀγνώ- ad Comm.
 σῶ θεῷ, aliquatenus eum ab operibus suis ipsis iam innotuisse XXIV-XXIX.
 ostendit, vt ex cognitis ignota, ἐκ τῶ γνωστῶ ἀγνωστον aliquo modo Rom. I, 19, 21.
 vltcrius inuestigent, atque ad hoc saltem iudicandum instruan-
 tur, nihil indignum eo a Paulo oratione prolatum esse, nihil
 quod iure aduersarii ipsius tanquam ἀτοκον καὶ παραδόξον repre-
 hendant. Eo iam spectare mihi videtur repetitio eorum, quae
 de operibus diuinis notissima erant Atheniensibus, quae huius
 ipsius esse ἀγνώστῳ θεῷ ait: Nam τῷ ἀγνώστῳ quidem in Deo nullam
 n. 24.

hactenus explicationem proponi puto. Illa vero sententiis, & pene verbis proponit eorum, quos frequentissime in manibus habebant Philosophorum & Poetarum, (quod soterter a Grotio, Prisco & aliis ante nos fuit ostensum, vt illa parte laboris susperfedere valeamus) eo fine nimirum, vt facilius omnia admitterentur. Hinc iam ad ἀγνώστον pergit, atque errorem eorum insignem ante omnia redarguit, ἀλλὰ ἀγαθὸν τὴν δόξαν τῆς ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιωμάτι εἰκόντι φθαρτῆ &c. quod quidem peccatum Deum, si respiscant, ὑπεριδῶν dicit, seu iudicio vicioscendum, si perseuerent; iudicio, inquam, per Iesum Christum ex mortuis suscitatum exercendo. Quo nominato occasionem opportune captabat, de eius naturis, persona, officio & operibus uberius differendi, vt relucentem in facie eius gloriam Θεοῦ ἀγνώστον ostenderet. Sed ecce homines vani, & doctrina salutari indigni, scandalo arrepto, orationem eius abrumpunt. Quod quidem pars est eorum, quae *historia euentus* huius Apologiae, paucis postremo loco perlustranda, nobis ob oculos ponit.

n. 29.
Rom. I, 23.

ad comm.
XXII-
XXXIV.
ΕΧΑΕΤΑΖΟΝ

de Gymnas.
p. 398.

XXII. Triplex nempe genus hominum se offert, pro genio diuerso diuersae haec accipiens. Οἱ μὲν ΕΧΑΕΤΑΖΟΝ alii, doctrina de resurrectione offensi, *sannis exceperunt*: quod non intelligebant praecipiti iudicio respuentes. Nemp haec indoles Atheniensium plerorumque, vt sint ἐξωθεν ἐν τῷ λόγῳ, variisque iocis illudant iis, qui minus sibi probarentur, quod audiuisse de illis se Anacharis fateatur apud Lucianum. Alii satis auditum Apostolum nondum esse agnoscentes, seigniores tamen ad veritatem indagandam, in crastinum differunt: itaque cessit Apostolus. Alii vero κληθεῖντες αὐτῷ h. e. presse eum secuti, nec dimittendum putantes, antequam totum de Θεοῦ ἀγνώστον sermonem perrexiisset, ipsumque plene in facie Iesu Christi praeuisset spectandum ἐπίθεσαν. In quibus ipse Areopa-

opagita Dionysius praecipuus longe: muneris grauitate, quae tanta erat, vt in prouerbium abierit, conspicuus. De quo post Hilduinum & Graecos, virosq; magnos ex recentioribus, Sirmondum, Launoium, Bollandum, Tillemontium, &c. non est cur hoc loco prolixè agamus. Nec controversia, de scriptis, Dionysii nomine hodie circumlatis, hic tangenda, quae post solidas I. Dallaei & I. Launoii decisiones finita poterat videri, nisi nostra aetate denuo P. Natalis Alexander falsario opem ferre sustinisset, & nuperrime Monachus Monasterii S. Benedicti ad Ligerim: quos aduersarios huc vsque nactos puto nullos, qui ex instituto bonam causam defenderent non ob rationum quibus vtuntur grauitatem, sed quod vis in eis exigua deprehenderetur ab iis, qui ipsa contrariae sententiae pondera, in scriptis eorum, quos confutare illis animus erat, proposita expendissent. Quod contigisse Tillemontio videtur, qui stricturis quibusdam aduersus Alexandrum animi sententiam affatim prodidit. Sed cum viro foemina quoque commemoratur, ingenua haut dubie, & conspicuae inter Athenienses virtutis, nam plures in iis philosophiae aliarumque artium studiis insignes. ΔΑΜΑΛΙΣ sacro Historico audit, pro quo ΔΑΜΑΛΙΣ, quod *Iuencam* notat, malebat Hugo Grotius, eo inductus quod Atticum mulieris nomen illud esse ex Anthologia pateat, loco illi citato ex L. III. c. 12. adde alium L. VII. p. 603. Et certe *Cassia DAMALIDIS* libertae, quam Graeciae originis esse vel nomen prodat, mentio in inscriptione Romana in S. Laurentio in Lucina. *Minutia DAMALIS, filia* apud Gruter, p. 935. 13. & *liberta Minuciae Hesperidis*, est in marmore Romae in S. Praedae: & *DAMALI conlibertae* monumentum statuit L. Precilius, quod Romae fuit ad S. Mariae Monticellii. Videnturque talia inter foeminas nomina frequentia fuisse Hebraeis & Graecis. Sic Δαμάλιδος mentio in his ipsis Apostolorum actibus, & *Trygonii*, quam latine *turturillam* diceret, mentio in epigr. Philode.

AG. IX. 36.
Anthol. L. II.
tit. 11. p. 329.

Anthol. L.
VII, p. 603.

L. J. v. 308.
Id. l. v. 134.

Inscript. p. 219.

L. IV. c. 7.
p. 161.

Iodemi. Δογμαλίδε iuxta cum *DAMALIDE* in Epigrammate Agathiac. Nec mirum ab animantibus istis nomina quaesita elegantioribus foeminis, cum amantes quoq; τὰ παιδία blandimentis delinientes, haut raro cum iis comparent. Notum ut *tenior boedis* puella Theocrito, Virgilio, Ouidio audiat, Similiaq; in Cantico Canticorum etiam inuenias. *Turturillam* amasiam dici apud ἑρωτικῶν nescio quem legisse me puto. Attamen cum Grotio propterea apud Lucam ΔΑΜΑΛΙΣ non statim rescripserim pro ΔΑΜΑΡΙΣ. Est enim apud Graecos pariter ac alias gentes frequens litterarum eiusdem organi, quales sunt liquidae λ & ε permutationio. Obseruarunt veteres Grammatici, ad Apollonium in Argonauticis, vbi ἀχρεΐδες & ἀχλάδης, item ad Theocritum, vbi ὕδρηλοι & ὕδρηλοι, ἔμπορο & ἔμπορο, & quod huius est loci ΔΑΜΑΛΙΣ & ΔΑΜΑΡΙΣ promiscue dici obseruatur. Factum id in multis Latinis vocibus Graecae originis Sic a λέλειον factum *Lilium*, a μάγειρο *macellus* & *macellum*: & versa vice ex ἀμύργη *amuraea*, ex ἄλωσ *area*, ut alia taceamus. Confer si placet Etymologos, & magnum Reinesium nostrum ad Marmor Q. Magurii in Horp̄is Sertorii Vrsati quondam obuium. Esto igitur *DAMARIDIS* nomen genuinum in monumentis sacris. Quam coniugem Dionysii quidem faciunt Chrysothomus in libris de sacerdotio, & Asterius in oratione VIII: sed coniectura tantum nixi, ut puto, quod eam Dionysio, hoc ipso, quem illustrauimus, loco iungi viderent. Vix dubitem clarius rem expositurum fuisse Lucam, si ita eam sese habere nouisset.

T A N T V M.

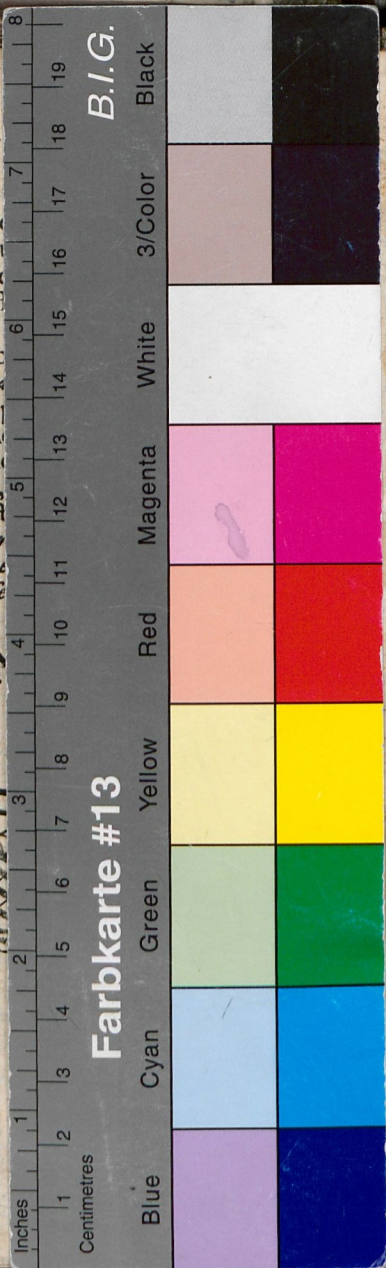
00 A 6294

V. 3. 17

Rehov

M. 55.

10

A. ET. S.
OBSERVATIONES. PHILOLOGICAE.
DE,
GESTIS. PAVLI.
IN. VRBE. ATHENIENSIVM.
AD. ACT. XVII. COMM. XVI. AD. FIN.
QVAS. PERMITTENTE,
INCLVTO. PHILOSOPHORVM. COLLEGIO,
IN. ACADEMIA. LIPSIENSI,
PRAESIDE,
GOTTFRIDO. OLEARIO. P.P.
IN. AVDITORIO.
COLLEGII. MAIORIS.
PVBLICO. EXAMINI. EXPONET.
HERMANNVS. KVTEMAYER.
SVERINENSIS.
AD. D. XXIII. OCTOBR. A. clc lcc vi.

LIPSIÆ.
LITTERIS. ANDR. MART. SCHEDII.